

## 20 Jaar ringonderzoek aan zwemeenden

door

L. HARTSUYKER (ITBON) en B. J. SPEEK (Vogeltrekstation)

Het ringonderzoek is niet alleen geschikt voor de vaststelling van trekwegen, broed- en overwinteringsgebieden. Wanneer leeftijd en geslacht van de gevangen dieren nauwkeurig worden geregistreerd, kunnen ook andere aspecten van het vogelleven worden bestudeerd. In samenwerking met enkele kooikers hebben we daarom het ringonderzoek aan Wintertaling, Zomertaling, Pijlstaart, Slobeend en Smient nieuw leven ingeblazen.

Om aan te geven wat er met het reeds verkregen materiaal is gebeurd, volgt hier een overzicht van de resultaten met betrekking tot zwemeenden in de periode 1946/47 tot en met 1966/67.

Dankzij de speciale belangstelling van een aantal particulieren werden zwemeenden vóór 1946 op kleine schaal geringd. De discussie over waterwild op nationaal en internationaal niveau heeft het ringonderzoek vervolgens in hoge mate gestimuleerd. Daardoor zijn na 1946 de aantallen geringde dieren op een dusdanig niveau gekomen, dat bij het onderzoek een aanzienlijk grotere mate van betrouwbaarheid van de resultaten kon worden verwacht. Na 1954 kunnen we zelfs bijna spreken van een stormachtige ontwikkeling, dankzij de deelname van de diverse staats-eendenkooien. De resultaten verminderden toen het ringen van Wilde Eenden en Wintertalingen in 1962 moest worden gestaakt.

Tabel I geeft een overzicht van de aantallen geringde en teruggemelde exemplaren in de reeks van opeenvolgende vangstseizoenen. Het seizoen wordt daarbij gerekend van 1 juli tot en met 30 juni, behalve bij de Wilde Eend, waar het gelegen is tussen 1 mei en 30 april. Per soort zijn er drie kolommen. De eerste kolom (a) geeft een overzicht van de aantallen geringde dieren. De tweede kolom (b) geeft de aantallen geschoten dieren, waarvan zowel de ring- als vinddata voldoende bekend zijn. De derde kolom (c) geeft het uit de voorgaande gegevens berekende terugmeldingspercentage. Er wordt bovendien een groot aantal dieren onder diverse andere omstandigheden teruggemeld, b.v. dood gevonden, in een eendenkooi gevangen, etc. Een weergave hiervan zou ons thans te ver voeren. De geschoten dieren vertegenwoordigen ruim 70% van het totale aantal terugmeldingen. Hierbij zijn dan de z.g. eigen terugmeldingen buiten beschouwing gelaten. Tussen de terugmeldingspercentages bestaan per soort en in de opeenvolgende seizoenen nogal wat verschillen. Over de oorzaken hiervan zijn wij nog niet zeker.

De groep geschoten dieren kunnen we beschouwen als een steekproef uit de groep geringde dieren. In elk geval vertegenwoordigt ze voor ons de belangrijkste groep van terugmeldingen. Op grond van de hier niet weergegeven leeftijdsgegevens van de geringde dieren, kunnen we vermoeden dat

Tabel I.

- a. Geringde aantallen  
 b. Aantallen als geschoten teruggemeld  
 c. Terugmeldingspercentages

|           | Wilde Eend |      |      | Wintertaling |      |      | Zomertaling |     |      | Pijlstaart |      |      | Slobeend |     |      | Smient |     |      |
|-----------|------------|------|------|--------------|------|------|-------------|-----|------|------------|------|------|----------|-----|------|--------|-----|------|
|           | a          | b    | c    | a            | b    | c    | a           | b   | c    | a          | b    | c    | a        | b   | c    | a      | b   | c    |
| 1946/47   | 125        | 13   | 10.4 | 257          | 51   | 19.8 | 24          | 14  | 58.3 | 3          | —    | —    | 21       | 7   | 33.3 | 58     | 9   | 15.5 |
| 1947/48   | 58         | 6    | 10.3 | 1948         | 251  | 12.9 | 508         | 46  | 9.1  | 5          | 1    | 20.0 | 34       | 7   | 20.6 | 61     | 5   | 8.2  |
| 1948/49   | 334        | 39   | 11.7 | 512          | 73   | 14.3 | 81          | 12  | 14.8 | 6          | 1    | 16.7 | 35       | 6   | 17.1 | 119    | 18  | 15.1 |
| 1949/50   | 1027       | 136  | 13.2 | 533          | 76   | 14.3 | 89          | 9   | 10.1 | 4          | 3    | 75.0 | 12       | 1   | 8.3  | 108    | 13  | 12.0 |
| 1950/51   | 1194       | 173  | 14.5 | 611          | 112  | 18.3 | 101         | 10  | 9.9  | 21         | 3    | 14.3 | 19       | 4   | 21.1 | 93     | 14  | 15.1 |
| 1951/52   | 1541       | 182  | 11.8 | 395          | 83   | 21.0 | 46          | 8   | 17.4 | 11         | 3    | 27.3 | 21       | 5   | 23.8 | 54     | 9   | 16.7 |
| 1952/53   | 1647       | 215  | 13.0 | 234          | 46   | 19.7 | 31          | 3   | 9.7  | 78         | 5    | 6.4  | 15       | 5   | 33.3 | 135    | 16  | 11.9 |
| 1953/54   | 2168       | 227  | 10.5 | 383          | 57   | 14.9 | 101         | 12  | 11.9 | 33         | 6    | 18.2 | 60       | 12  | 20.0 | 228    | 27  | 11.8 |
| 1954/55   | 2017       | 201  | 10.0 | 4479         | 654  | 14.6 | 69          | 11  | 15.9 | 32         | 3    | 9.4  | 44       | 6   | 13.6 | 210    | 24  | 11.4 |
| 1955/56   | 2384       | 352  | 14.8 | 1278         | 245  | 19.2 | 130         | 18  | 13.8 | 58         | 11   | 19.0 | 114      | 20  | 17.5 | 259    | 34  | 13.1 |
| 1956/57   | 2971       | 309  | 10.4 | 1454         | 223  | 15.3 | 99          | 20  | 20.2 | 362        | 28   | 7.7  | 164      | 32  | 19.5 | 511    | 54  | 10.6 |
| 1957/58   | 4817       | 554  | 11.5 | 1911         | 270  | 14.1 | 122         | 21  | 17.2 | 1055       | 139  | 13.2 | 182      | 24  | 13.2 | 953    | 102 | 10.7 |
| 1958/59   | 3506       | 475  | 13.5 | 1828         | 210  | 11.5 | 31          | 27  | 87.1 | 579        | 91   | 15.7 | 219      | 47  | 21.5 | 471    | 66  | 14.0 |
| 1959/60   | 4136       | 494  | 11.9 | 3137         | 373  | 11.9 | 345         | 51  | 14.8 | 172        | 30   | 17.4 | 242      | 48  | 19.8 | 401    | 61  | 15.2 |
| 1960/61   | 1325       | 157  | 11.8 | 4116         | 690  | 16.8 | 290         | 44  | 15.2 | 1130       | 186  | 16.5 | 224      | 47  | 21.0 | 783    | 135 | 18.2 |
| 1961/62   | 1710       | 230  | 13.4 | 3533         | 632  | 17.9 | 251         | 43  | 17.1 | 1115       | 250  | 22.4 | 371      | 70  | 18.9 | 923    | 153 | 16.6 |
| subtotaal | 30960      | 3763 | 12.1 | 26609        | 4046 | 15.2 | 2318        | 349 | 15.1 | 4664       | 760  | 16.3 | 1777     | 341 | 19.2 | 5367   | 740 | 13.8 |
| 1962/63   |            |      |      |              |      |      | 225         | 28  | 12.4 | 713        | 135  | 18.9 | 198      | 53  | 26.8 | 310    | 48  | 15.5 |
| 1963/64   |            |      |      |              |      |      | 170         | 22  | 12.9 | 866        | 134  | 15.5 | 198      | 38  | 19.2 | 279    | 40  | 14.3 |
| 1964/65   |            |      |      |              |      |      | 101         | 8   | 7.9  | 353        | 45   | 12.7 | 206      | 31  | 15.0 | 89     | 13  | 14.6 |
| 1965/66   |            |      |      |              |      |      | 198         | 21  | 10.6 | 227        | 25   | 7.6  | 196      | 29  | 14.8 | 173    | 10  | 5.8  |
| 1966/67   |            |      |      |              |      |      | 168         | 23  | 13.7 | 355        | 10   | 2.8  | 326      | 40  | 12.3 | 208    | 5   | 2.4  |
| TOTAAL    | 30960      | 3763 |      | 26609        | 4046 |      | 31.80       | 451 |      | 7278       | 1109 |      | 2901     | 532 |      | 6426   | 856 |      |

Tabel II

Verdeling van geschoten dieren over de ringmaanden

|      | jul | aug | sep | okt | nov | dec | jan | feb | mrt | apr | mei | jun | totaal |
|------|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|--------|
| W.E. | 373 | 779 | 441 | 251 | 275 | 441 | 591 | 311 | 93  | 14  | 23  | 54  | 3646   |
| W.T. | 14  | 564 | 971 | 928 | 621 | 526 | 184 | 132 | 75  | 20  | —   | 5   | 4040   |
| Z.T. | 125 | 251 | 16  | 7   | 2   | —   | —   | —   | 29  | 18  | 1   | 1   | 450    |
| Pij. | 3   | 24  | 180 | 212 | 115 | 167 | 147 | 135 | 124 | 2   | —   | —   | 1109   |
| Sl.  | 100 | 152 | 94  | 56  | 29  | 41  | 11  | 5   | 19  | 22  | 2   | 21  | 552    |
| Smi. | 5   | 14  | 15  | 123 | 165 | 145 | 150 | 123 | 106 | 10  | 1   | —   | 857    |

Tabel III

Verdeling geschoten dieren over de vindplaatsen (%)

|      | Ne+Be | Ge+Po | Fr   | Br   | Z.Eur.<br>N.Afr. | C.Eur. | SK  | USSR | totaal<br>aantal |
|------|-------|-------|------|------|------------------|--------|-----|------|------------------|
| W.E. | 60.4  | 11.2  | 8.8  | 2.7  | 0.1              | 0.4    | 8.8 | 7.6  | 3763             |
| W.T. | 19.4  | 3.1   | 33.0 | 23.8 | 3.9              | 0.3    | 8.5 | 8.0  | 3976             |
| Z.T. | 21.3  | 2.5   | 29.5 | 1.7  | 28.5             | 2.5    | 0.4 | 13.5 | 474              |
| Pij. | 18.7  | 3.4   | 20.7 | 6.5  | 8.9              | 0.5    | 8.2 | 33.1 | 1140             |
| Sl.  | 22.6  | 4.1   | 36.7 | 8.2  | 13.6             | 0.4    | 5.6 | 8.8  | 536              |
| Smi. | 11.0  | 4.5   | 20.6 | 11.2 | 2.5              | 0.1    | 6.8 | 43.2 | 865              |

Ne+Be = Nederland, België en Luxemburg

Ge+Po = Duitsland en Polen

Fr = Frankrijk

Br = Britse eilanden

Z.Eur.+

N.Afr. = Spanje, Portugal, Italië, Griekenland, Algerië

C.Eur. = Zwitserland, Oostenrijk, Roemenië, Tsjecho-Slowakije, Yougoslavië, Hongarije

SK = Denemarken, Finland, Zweden en Noorwegen

USSR = Europees en Aziatisch Rusland

Tabel IV

Verdeling geschoten dieren over de ringplaatsen

|      | A   | B   | C   | D   | E   | F   | G   | H   | I   | J   | O    | Totaal |
|------|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|------|--------|
| W.E. | 174 | 236 | 38  | 869 | 112 | 17  | 115 | 67  | 17  | 169 | 1832 | 3646   |
| W.T. | 148 | 438 | 667 | 73  | 244 | 893 | 18  | 685 | 158 | 536 | 115  | 3975   |
| Z.T. | 53  | 51  | 134 | 24  | —   | 34  | 79  | 9   | 23  | 17  | 34   | 458    |
| Pij. | —   | 533 | 171 | 1   | 370 | —   | —   | 23  | —   | —   | 51   | 1149   |
| Sl.  | 12  | 60  | 150 | 29  | 20  | 1   | 74  | 59  | —   | 25  | 107  | 537    |
| Smi. | 2   | 539 | 64  | 4   | 62  | —   | 101 | 15  | 3   | 13  | 73   | 876    |

Staatseendenkooien:

A = Capelle (N.B.)

B = Haarsteeg + Engelen (N.B.)

C = Hofmansplaat (Biesbosch)

D = Gameren + Herwijnen

E = De Koog (Texel)

Kooien van Natuurbesch. instanties:

F = Piaam

G = Lekkerkerk

H = Naardermeer

I = Breukelen

J = Giethoorn + Wanneperveen

O = vnl. particuliere kooikers

Slobeenden en Zomertalingen grotendeels uit de in ons land en naaste omgeving voorkomende broedpopulaties afkomstig zijn. In iets mindere mate geldt dit ook voor de Wilde Eend. Pijlstaarten, Smienten en Wintertalingen zijn daarentegen bijna uitsluitend afkomstig van de doortrekkende en overwinterende Noord-Europese populaties. Een weerslag hiervan kunnen we o.a. vinden in de verdeling van de ringdata over de maanden van het jaar. Deze is weergegeven in tabel II. De totale aantallen wijken af van die in tabel I, omdat ook gegevens met minder nauwkeurige vinddata zijn opgenomen, mits tenminste de ringmaand bekend was. Bij Wilde Eend en Wintertaling zijn voor de samenstelling van tabel I een aantal terugmeldingen verwerkt, die voor de samenstelling van tabel II niet bruikbaar waren. Soortgelijke verschillen zijn ontstaan bij de samenstelling van de overige tabellen.

De percentuele verdeling van geschoten dieren over de vindplaatsen (tabel III) geeft eveneens aanwijzingen over de herkomst van het materiaal. Zij levert tevens een indruk van de plaatsen der overwinteringsgebieden. De grote aantallen Smienten en Pijlstaarten in het gebied van de USSR zijn daar vooral aangetroffen in de zomer en op de voor- en najaarstrek (mei en september). De inlandse populaties Slobeend en Zomertaling overwinteren grotendeels in Zuid-Europa en Noord-Afrika. De Pyreneeën en de Alpen worden daarentegen door de Wilde Eend ternauwernood gepasseerd. De Wintertalingen verdelen zich in de winter min of meer over Frankrijk en de Britse eilanden.

Het ringonderzoek aan zwemeenden is een product van de samenwerking tussen ITBON en Vogeltrekstation enerzijds en het Staatsbosbeheer, natuurbeschermingsinstanties en particuliere kooikers anderzijds. Een weergave van de werkelijke bijdrage aan het onderzoek is te vinden in tabel IV, waar de verdeling van geschoten dieren over de verschillende ringplaatsen is geregistreerd. Slobeenden worden nogal eens buiten eendenkooien geringd. Voor Pijlstaart en Smient is het onderzoek op een gering aantal kooien aangewezen. Bij het ringen van Wilde Eenden hebben ook vele particuliere kooikers een aanzienlijke bijdrage geleverd. De kooi te Piaam is niet meer in gebruik, maar heeft voor het onderzoek aan de Wintertaling vele waardevolle gegevens opgeleverd.

Met het verkregen materiaal hopen we in de komende jaren een aantal publikaties te verzorgen. We zijn dankbaar voor wat door de inspanning van velen kon worden opgebouwd.

Arnhem, 1 oktober 1968